

ВІСТНИК

ПОЛІТИКИ, ЛІТЕРАТУРИ Й ЖИТТЯ

Виходить що неділі. — Менших рукописей не звертаєть ся.
 Адреса: Wistnyk, Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 6.
 Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Передплата: річно—20 К., 10 карбованців; піврічно—12 К.,
 6 карб.; квартално—6 К., 3 карб. Ціна поодинокого числа
 50 сот., 50 шаг. Зміна адреси 50 с., 50 шаг.

V рік. Ч. 26.

Відень, 30-го червня 1918.

Ч. 209.

Розв'язанне Союзу визволення України.

Союз визволення України, як організація викликана обставинами війни й на воєнний час призначена, виконавши величезну своїми розмірами й результатами політичну й культурну працю та доживши до здійснення свого програмового домагання — державної самостійности України, ухвалою членів Союзу розв'язуєть ся з днем 1 липня 1918 р.

Одночасно з сим розв'язують ся всі таборіві організації полонених, які стояли в тій чи иншій організаційній звязи з Союзом, а їх чимности перебирають ліквідаційні комітети.

До вибуху революції був Союз визволення України єдиним явним речником національно-політичних змагань українського народу по сей бік Збруча до державної самостійности й репрезентантом сих змагань перед чужими народами та правительствами. З вибухом революції, коли на самій Україні піднесено прапор державної самостійности й появили ся легальні українські репрезентаційні органи, Союз обмежив свою діяльність на несенне культурної помочи полоненим, виселенцям і населенню окупованих центральними державами українських земель.

Але тепер і ся діяльність добігає свого кінця. В обох центральних державах (Німеччині й Австро-Угорщині), в яких головню проявляла ся діяльність Союзу, від трьох місяців істнують українські державні дипломатичні представництва. Почнеьт ся скоро правильна виміна полонених і в сій цілі прибудуть з Києва до Німеччини й Австро-Угорщини спеціальні комісії. Недалекий вже час, і десятки тисяч людей, що при помочи Союзу заспокоювали на чужині свої культурні потреби, дістануть ся до Рідного Краю. Вже тепер відбуваєть ся перевезенне на Україну інвалідів, а крім того коло 20.000 полонених, які зголосили ся до українського війська, знайшли ся на Україні. Виселенці з Волині й Холмщини, що перебували в Австрії, також повертають до дому. Зорганізоване заходами Союзу українське шкільництво на Підляшю й Волині незабаром переймуть під свою опіку органи української державної власти.

В сих обставинах Союзови визволення України лишаеть ся розв'язати себе та зліквідувати свою працю. Робить се Союз в свідомости чесно виконаного національного обов'язку та в переконанню, що плоди його праці в білянєй всенародніх політичних і культурних придбань української

нації в часі її відродження до самостійного державного життя займуть своє почесне місце; що відповідні публичні інституції та приватні організації Української Держави до праці Союзу будуть навязувати свою працю, продовжуючи його діяльність в змінених обставинах і в інших організаційних формах. Відповідно до сього буде переводити ся й ліквідація Союзу.

Згідно з ліквідаційним пляном всі культурні уладження в таборах полонених-Українців у Німеччині й Австро-Угорщині, утворені заходами Союзу та працю полонених, як бібліотеки, театри, друкарні, шкільні уладження і ин., будуть переносити ся на окуповані центральними державами українські землі, в міру зорганізованя там українського життя, і віддавати ся в розпорядженне місцевих публичних інституцій або приватних організацій для відповідного використання. Таборіві музеї, колекції фотографій та видань і взагалі всі предмети музейної вартости будуть передані на власність Українського Національного Музею у Києві. Видавництва Союзу можуть стати власністю видавничих організацій з членів і співробітників Союзу, коли такі організації складуть ся та будуть здатні перейняти й попровадити видавництва. Архиви й бібліотеки Союзу у Відні, Берліні й Льозанні, а так само високої культурної вартости архиви таборівіх організацій полонених, також знайдуть відповідне приміщенне і призначінне.

Як довго ще перебуватимуть наші люде в полоні й як довго позволятимуть матеріальні засоби, буде продовжувати ся просвітна робота в таборах полонених під проводом таборівіх комісій і під загальним доглядом ліквідаторів Союзу та провадити ся видавництво „Вістника“ у Відні та по одній таборівій часописи полонених: в Австрії — „Розвага“ (у Фрайштадті) й у Німеччині — „Вільне Слово“ (в Зальц-веделі).

По остаточнім завершенню ліквідації буде видане друком звідомленне з політичної й видавничої діяльности Союзу та роботи в таборах полонених за всі чотири роки його істнування, а також виказ його грошових видатків і прибутків.

А. Жук,

ліквідатор Союзу визволення України
на Австро-Угорщину.

Ми нижше підписані представники Правительства Української Держави просимо вас вірити в цілковиту лояльність наших симпатій і повної дружності до румунської держави.

Голова Ради міністрів Х. Лизогуб, управляючий Міністерством закордонних справ Д. Дорошенко.

Сю ноту підписано 5 червня, а на другий день дипломатичний курер Ковалів виїхав з нею до Букарешту. Одночасно Міністерство закордонних справ передало копії ноти послам: німецькому баронові Муммови, австро-угорському графові Форґачеви й болгарському професорові Шишманову.

Нота в справі Холмщини.

12 червня 1918 року українське Міністерство закордонних справ звернулось до австро-угорського міністерства закордонних справ з такою нотою:

До ц. і к. міністерства закордонних справ.

Мировим договором, зробленим у Бересті, а також додатковим протоколом, підписаним представниками України й Австро-Угорщини 4 марта 1918 р., питання про майбутню приналежність Холмщини й Підляшя остаточно та принципово вирішено тим способом, що Холмщина з Підляшем має відійти до України. Не розв'язано остаточно тільки питання про сталі границі між Україною й Польщею в межах Холмщини. Сі границі має установити передбачена в протоколі з 4 марта спільна комісія, а підставою для встановлення границь мають бути етнографічні дані й бажання населення Холмщини.

До зроблення мирового договору Холмщина була окупована почасти німецьким, а почасти австро-угорським військом. Після зроблення миру Українське Правительство призначило на Холмщину й Підляшя свого комісара, якого Німеччина на окупованій її військом території допустила до виконання його обов'язків. Що-ж-до території, окупованої Австро-Угорщиною, так тут положення являють ся цілком відмінним. Австро-угорські військові й цивільні влади не тільки не допустили комісара України до виконання його обов'язків, але навпаки, порушуючи мировий договір, змінили status quo ante в Холмщині на користь Польщі.

Ц. і к. міністерству закордонних справ не могло бути невідомо, що на початку квітня б. р. переведено вибори до Польської Регенційної Ради в повітах: замостенським, краєноставським, білгорайським, томашівським і грубешівським, і вибрано Поляків Ходаковського, Яблонського й Малишевського. В тому-ж місяці квітні Регенційна Рада ухвалила утворити суд і в компетенцію сього суду зачислити повіті: замостенський, білгорайський, томашівський і грубешівський. Крім того мають ся відомости, що австро-угорські військові влади, видаючи пашпорти мешканцям Холмщини, визначають державну приналежність сих мешканців jako підданих Польщі. Нарешті мешканців Холмщини, котрих під час війни вивезено з Холмщини, до сього часу не повернено до дому, а на їх місце польські урядники переселяють людність польської національності.

Всі зазначені вище факти свідчать про те, що status quo Холмщини зміняло ся не в напрямі, зазначеному в мировім договорі, при чім те, що зостало ся нині в Холмщині, ні в яким разі не буде сприяти ліпшому і добросусідському розв'язанню холмського питання між Україною, Австро-Угорщиною та Польщею.

Стоючи на ґрунті мирового договору, а також маючи на увазі заповнення, які дали представники ц. і к. австро-угорського правительства в інших складених умовах, нижше підписаний від імени Правительства Української Держави має за честь подати все вище зазначене до відома ц. і к. міністерства закордонних справ і чекає від ц. і к. правительства австро-угорської монархії, що воно негайно поробить рішучі заходи для того, щоб відкинуто і скасовано все те, що заве-

дено Польщею на території Холмщини, а також щоб негайно повернуто всіх вивезених з Холмщини під час війни мешканців і припинено імміграцію Поляків на Холмщину.

Управляючий Міністерством закордонних справ Д. Дорошенко. Директор Департаменту К. Лоський. Завідуючий політичним відділом Н. Суровцова.

Копію цієї ноти розіслано разом з тим представникам інших чужоземних урядів.

Протест Холмського Виконавчого Комітету.

Холмщину й Підляшя по берестейському мировому договору прилучено до України. Основою для такого міжнародного акту було: а) самоозначення холмсько-підляського українського населення, яке виявило свою тверду волю злучити свій край і політичне життя з Україною на всехолмським делегатським з'їзді в Києві 25—27 серпня 1917 р., а також б) статистичні дані про людність Холмщини й Підляшя. З тих даних бачимо, що на 1 січня 1914 р. було:

Українців	446.839	(50.1%)
Поляків	284.136	(30.5%)
Євреїв	147.219	(15.8%)
Німців і инш.	33.901	(3.6%)

А всього населення 932 095 чоловік.

По миру були ясно визначені головні пункти західної межі поміж Україною і Польщею. Але таке залагодження холмської справи не до вподоби стало польським шовіністам, які вжили всіх заходів, щоб досягнути поширення східної межі Польщі на втрату української території й на кривду більшої населення Холмщини.

Під напором бурних протестів з боку польських шовіністів зложено додаткову умову, на якій західна межа України в Холмщині спеціальною міжнародною комісією може бути посунута на схід від визначеної берестейським договором лінії в залежності від місцевих національних відносин.

Хіба додаткової умови полягає в тім, що в ній передбачає ся посунення межі тільки на схід, а тимчасом етнографія Холмщини вимагає того, щоб границя в деяких місцях встановлено на схід, а в деяких і на захід від зазначеної берестейським договором лінії, як ось: в білгорайським, константинівським і соколівським повітах з Дорогичином, де коронував ся колись галицько-волинський князь Данило, на чолі.

Все-ж-таки українське населення Холмщини й Підляшя уважало сю умову (розуміть ся, з зазначеною поправкою) найкращим способом для добросусідського порозуміння між українським і польським народами й через те готове було з тою додатковою умовою рахувати ся. Але-ж не так поставила ся до сеї умови Польща, яка ще не виношена й не сотворена jako держава, а вже кує політичні кайдани для сусіднього братнього народу. Мріючи про велику незалежну Польщу від моря до моря, польські шовіністи всіма силами намагають ся вирвати у вищих сфер Відня і Берліна згоду на те, щоб Холмщину та Підляшя цілком прилучити до Польщі. А щоб мати хоч які будь підстави для того, вони від 1915 р. завзято насильно польонізують в Холмщині українське населення і в тім, на привеликий жаль, допомагає їм австро-польська окупаційна влада. Так: 1) на землях евакуованого українського населення вони обсадили колоністів з центральної Польщі; 2) не дозволили функціонувати ніодній українській школі; 3) примушували українських дітей учити ся в польських школах; 4) не допустили в Холмщину ніодного інтелігента-Українця з Галичини взагалі й духовенства зокрема; 5) для задоволення-ж релігійних потреб українського населення покликали священника, але не Українця, а Румуна, який не володіє українською мовою і лише трошки польською; 6) в деяких православних церквах поро-

били інтендантські склади; 7) кількокртними погрозами вчинити Варфоломійську ніч примушували українське населення називати себе Поляками; багато було прикладів переслідування Українців і іншими способами.

Ся ганебна діяльність польських „патріотів“ мала замір поширити ся й на Підляшу, де напр. в Дрелеві пріслано вирок смерті ушіятеькому п.-о. Киту за його щире українське працо. Але-ж сей замір була припинила німецька влада, більш чула до справедливих інтересів місцевого українського населення.

Під впливом тихже польських шовіністів берестейського мирового договору Австро-Угорщина ще й досі не ратифікувала, влада Українського Уряду, яка почасти признана на Підляшу, на Холмщині не поширена й холмські втікачі-Українці на рідні оселі досі не впускають ся, не зважаючи на те, що вони сотнями тисяч стоять вже коло порогу рідної землі й гинуть від голоду, холоду та пошестей. А Поляки немов тому радіють та посміхають ся, бо се на користь їх безпідставним цинічним домаганням — загарбати споконвічну українську землю і через кієтк Холмщан-Українців зробити перший крок до збудовання великої Польщі...

Останнім відгуком шовіністичних заходів польських політків прелуднала заява австро-угорського міністра Бураяна в Берліні про те, що він рішуче обстоює приєднання Конгресової Польщі, себто з Холмщиною і Підляшем, до австро-угорської держави.

Що означає така заява міністра після мирового договору, а особливо після додаткової до нього умови, яка уложена по вимогам самої-ж Австрії й підписана її уповноваженим представником?

Се образа й зневага не тільки українському населенню Холмщини, але й всьому українському народови.

З болем у серці й з твердою надією на піддержку Холмський Виконавчий Комітет, який по дорученню все-холмського українського делегатського зїзду в Київі 25—27 серпня 1917 р. стоїть на сторожі національно-політичних інтересів українського населення Холмщини й Підляша, апелює до громадянства цілого світу проти всіх польських вчинків і заходів щодо знищення українства на Холмщині й покривдження обездоленого та побитого війною і станом трьохлітнього збіглетства братнього українського населення й рішуче протестує проти них, як і проти односторонньої політики в тій справі Австро-Угорщини, та просить громадянство висловити їм осуд.

Одночасно Комітет звертаєть ся з щирим проханням до українського, німецького й інших спочуваючих справедливим домаганням української більшости населення Холмщини та Підляша урядів про те, 1) щоб як найскорше вирішено холмсько-підляську справу згідно з принципами берестейського миру; 2) щоб многострадальному холмському населенню зараз же дано можливість повернути ся на рідні місця та стати до мирної творчої праці, щоб таким чином раз на завше покласти край безпідставним польським замахам на українські землі.

Холмський Виконавчий Комітет, П. П. Комітет щиро просить як внутрішню, так і закордонну пресу сей протест передрукувати.

Київ, дня 15 червня 1918 р.

В справі західньої межі України.

Під таким заг. в „Новій Раді“ надрукована стаття Евг. Перфецького з статистичними даними про населення й територію Холмщини. В сій статі він між иншим пише: „Звертаючись в порядку нинішньої політичної думки до питання про установлення границь з боку Польщі, треба мати на увазі, що історична українська просторонь Холмщини й Підляша захоплює більше ніж три чверти бувших губерній люблинської та сідлецької. Історичні межі її йдуть далеко

більше на захід від установленної тепер демаркаційної лінії з боку Польщі. Ще в XVII ст. етнографічна українська границя провадила ся більше на захід — до околиць самого Люблина, який ще в XVII ст. був майже цілком українським (М. Грушевській, „Очеркь ист. укр. народа“, стор. 6). Ще дальше мабуть на захід ішла ся границя, як се ми бачимо з історичних документів у часи наших князів — Романа й Данила. Але тепер українська політична думка й берестейський договір при проведенню демаркаційної лінії мали на увазі число населення в межах історичної Холмщини, яке вже страшило свої національні риси під впливом полонізації. А через те, що се найбільше спольонізоване населення містить ся на території історичної Холмщини, себто по лінії: Янів—Люблин—Сідлець—Луків—Морди і на захід від сїєї лінії, українська мирова конференція і згодила ся перемести кордон на схід від сїєї лінії до того місця, де починаєть ся вже суцільна українська територія. Таким чином українська мирова конференція зробила уступки Полякам щодо історичного права України до Холмщини. Й ті уступки тим болючійші, що залишили за сїєю демаркаційною лінією багато українських осель, як напр. декілька сіл в радинським повіті, в константинівським повіті і т. ин., які тепер примушені будуть польщити ся...

Коли „истинно-русскія“ кола склали холмську губ., тоді в основу сього питання клав ся головним чином віроісповідний, а не національний принцип. Але віроісповідні дані не сходили ся з національними. Базування при утворенню холмської губернії на віроісповіднім принципі дуже було вигідним для Поляків, бо вони, стаючи оборонцями всіх католиків-Поляків у сім питанні, ставали разом з тим і „оборонцями“ значної частини Українців-католиків, яких завше силкували ся зачислити до Поляків. Наскільки не сходили ся дані віроісповідного змісту населення з даними національного змісту населення, зможе навіть бачити з отсих цифр, які наводять відомий Поляк Димша (Холмскій вопросъ, 1910 р.), відношенне котрого до української справи на Холмщині все було тільки ворожим. Я беру найновіші дані (дані до 1 січня 1910 р. і до 24 квітня 1909 р.), які я знаходжу в Димші; при чім процентове відношенне я вчисляю відносно тільки спільного числа Українців та Поляків або православних та католиків, а Димша відчислав відносно загального числа людности на Холмщині, прилучаючи сюди Жидів, Німців і ин. Ось сї цифри:

П о в і т :	Українців :	Православних :
Володавський	75·5 ⁰ / ₁₀₀	57·5 ⁰ / ₁₀₀
Радинський (холмська частина)	80·0 ⁰ / ₁₀₀	21·5 ⁰ / ₁₀₀
Константинівський (холм. част.)	89·0 ⁰ / ₁₀₀	23·0 ⁰ / ₁₀₀
Більський	80·0 ⁰ / ₁₀₀	42·0 ⁰ / ₁₀₀
Холмський	63·0 ⁰ / ₁₀₀	59·0 ⁰ / ₁₀₀
Грубешівський	69·0 ⁰ / ₁₀₀	60·0 ⁰ / ₁₀₀
Замостенський	40·0 ⁰ / ₁₀₀	24·5 ⁰ / ₁₀₀
Красноставський	75·0 ⁰ / ₁₀₀	58· ³ / ₄ ⁰ / ₁₀₀
Білгорайський (холм. част.)	47·0 ⁰ / ₁₀₀	41·0 ⁰ / ₁₀₀
Любартівський (холм. част.)	83·0 ⁰ / ₁₀₀	79·5 ⁰ / ₁₀₀
Томашівський	52·0 ⁰ / ₁₀₀	54· ¹ / ₃ ⁰ / ₁₀₀

Відносно цифр щодо томашівського повіту ясно, що вони замарковані були статистикою неточно, бо неможливо гадати, щоб процент православного населення—54¹/₃⁰/₁₀₀—міг переважати в сім повіті процент українського населення, я беру такі дані, які наведені в книзі небіжчика Димші.

З тільки-що наведеної статистики, яку ми черпали у п. Димші, видно, що існує деякий, иноді навіть і дуже значний відсоток Українців католицького ісповідання, напр. в холмській частині радинського повіту 58·5⁰/₁₀₀, в холмській частині константинівського повіту 66⁰/₁₀₀, які тепер містять ся на периферії Холмщини з боку Польщі. Поляки й досі притримують ся сього релігійного принципу в поділї національності, принципу, який в теперішній час загубив свою об'єктивну рацію...

Моя гадка про земельну справу на Україні*).

I. До справи права селянського посідання.

Територія Української Народньої Республіки творить свою історію й географічного положення переходову область від західної Європи до східної Європи й Азії. Нова держава стоїть сьогодні перед вибором, чи хоче уладнати свій земельний устрій на європейський зразок, чи посунути його назад на російсько-азійський зразок. Тимчасовий закон з 18 січня 1918 р. дотично земельного посідання і земельного користання пішов останньою дорогою. Під формальним оглядом порушив він тим самим історично розвинені правні підстави земельного устрою в західній Україні. Бо на Волині, Поділлі, в Київщині й на Полтавщині вже перед реформою Столипіна далеко переважали (по обчисленню з 1905 р.) селянські оселі з приватною власністю — навіть у чернігівській губ. виносили вони більше ніж половину. Правда, в східній Україні (харківська губ.) і в південній Україні (Херсонщина, Катеринославщина, Таврія) панує спільне посідання, але тут особливо щиро прийнято думки земельної реформи Столипіна — знак, що кріпкі та здатні до поступового господарства елементи особливо сильно були заступлені серед селянства. Сі округи стоять щодо розміру розпочатих робіт коло земельних уладжень на чолі всіх губерній колишньої російської царської держави. Отже тут закон з 18 січня 1918 р. означає реакцію, зроблену буцім-то в інтересі слабшої частини селянства.

Котра з обох систем заслугує на першенство, показуєть ся з їх народно-господарських і суспільних ділань.

1. Економічно-психологічні наслідки.

Коли порівняти статистику видатности жнив, виказує середня і західня Європа на диво багато вищий вислід ніж східня Європа з такою дуже урожайною чорноземною полозою включно. Причиною сього є не тільки загальні народно-господарські умови, які вимагали там інтенсивної, а тут екстенсивної господарки.

В часі наукових подорожей по Україні й по Московщині міг я в 1911 і 1912 рр. виразно зауважити на багатьох місцях ту саму ріжницю, яка витворювала ся по кількох літах між громадами, котрі від общини перейшли до особистого посідання або котрі обтавали при спільнім посіданню.

Продукційно-технічна перевага сільської приватної власности основуєть ся:

а) на певности, що кожда поправа землі й сільсько-хліборобського господарства виходить на добро посідачеві, який сам працює, та його родині, отже винагорода за спільну працю дістаєть ся в уділі також працюючим;

б) на повній волі господарки в тім змислі, що приватна власність не ставить жадних перешкод живій участі поодиноких умів, припустивши, що устрій нив, їх упорядкування і форма куснів ґрунту сформуєть ся згідно з основною думкою про приватну власність;

в) одначе по середноєвропейським досвідам воля не придушила виростлого з близького сусідства змислу спільности. Що більше, з злуки духа волі та спільности виїшов, особливо в Німеччині, багатий розвиток спілок, які там доповнюють господарство окремих селян усюди, де велике господарство дає технічні або господарські кормети.

г) Спадкове право в селянським маєтку забезпечує таку важну для управи землі й зокрема також для годівлі звірят континуацію господарства. Засада „продовжування діла“, як се називає Ле Пле спричиняє, що кожда генерація переймає від попередньої всі уладження господарства та всі технічні здобутки; землю на кожній парцелі вистуді-

йовуєть ся як найдокладніше, плодозмін прикладаєть ся як найстаранніше до земельних відносин, цілу господарку, а особливо матеріал на прихówek індивідуалізуєть ся як найдокладніше відповідно до даних земельних і кліматичних відносин. Коли земельне посідання, як се з правла дієть ся в Німеччині та Скандинавії, лишаєть ся в спадку неподіленним, повіставляє смерть посідача вибрану господарську систему зовсім недіткненою. Притім приватна власність не перешкаджає новим і свіжим силам через купно увійти між селянство та своїм прикладом вистити не один новий почин.

Спільна земельна власність з правильно наступаючими новими поділами параліжує енергію в праці, бо вона при найближнім новім поділі тим певніше позбавляє сільського господаря кусників ґрунту, чим у кращий стан їх приведено. Вона спиноує або опізнює технічний поступ, бо спосібного господаря звязує ухвалами більшости, котра все назадницька та схильна лишати ся при споконвічній господарці. Розпорядки або ради, які приходять зовні, навіть коли їм підчинить ся більшість, не можуть ніколи заступити свободи окремого господаря, бо засадою сільсько-господарського поступу є індивідуалізація, щораз краще приміненне до господарчих умов, які часто змінюють ся з кожним новим кусником ґрунту.

Спільна земельна власність дала московським селянам той нахил бути чередою, який робить їх в наших очах середновічними людьми. Вона не знає земельного спадкового права й тому також не знає запевненої континуації господарства. З певністю багато громад застановило правильні нові поділи й тим зблизило ся до діличного права пожитку, яке має подібні добрі сторони, що приватна власність, але не мало правового забезпечення.

2. Суспільні наслідки.

а) Суспільна вартість селянської земельної власности.

Там, де велика земельна власність не забирає селянству забагато землі, в цілій західній і південній Німеччині, а також у великих частинах східньої Німеччини, — вислідом перейнятого земельного права є широка верства дійсно незалежних людей. Селянство тут як найтісніше зросло ся з власною землею і повне справжньої любови до батьківщини. Ніде родинна суцільність не більша ніж в родинній спільноті праці селян. Він не уважає господарства предметом торгівлі та спекуляції, але уважає його повіреним собі добром, яким господарить з посвятою і з поривом, щоб передати його в руки спадкоємців у поправленім стані й без надто тяжкого довного тягару. Довги нашого селянства з рідкими виїмками не високі. Діти дістають добре виховання і освіту; вони одержують добру виправу по мірі надвишок господарства так, що займають поважне становище в суспільности навіть тоді, коли покладають батьківський ґрунт та беруть ся до иншого зайняття. Так свободне селянство там, де велика земельна власність надто розлога, творить властиво підставу цілого суспільного будинку. Воно доставляє всім иншим класам народу все наповно незужитих і здатних сил. Вчасному витворенню приватної власности на оршу землю заважає середня і західня Європа так само вчасний міський розвиток і широку диференціацію суспільних станів.

Признання права тільки часового пожитку, довготу якого устакановляє сільська громада (§ 13 зак. 18. I. 1918), не можна погодити ні з технічним поступом, ні воно не в силі витворити середньої верстви з дійсно незалежних сільських господарів. Тимчасовий наєм, який зближаєть ся до часового права користування, піде не вдержав ся для малого сільського господарства. Селянський наєм, який споконвіку бачимо у властивих вітчизнах модерного капіталізму, у Великобританії, Бельгії й Голляндії, в романських краях і який має на меті гнєтче панування рентового капіталу над хліборобським населенням, стоїть щодо хліборобської техніки так само за німецькою і скандинавською системою

*) Одна з відповідей на уладжену редакцією „Вістника“ анкєту з приводу проголошеної попереднім Українським Правительством нещасливої соціалізація землі.

також дати за се відшкодування. Бо він через те набуває становище, яке завдяки певності його доходу упривилеюване супроти безземельного населення. Треба подбати тільки за те, щоб опроцентованне півні землі не було таке високе, щоб позбавила набувця нагороди за добру працю. З огляду на обтяження набувця, здається мені, російський селянський банк загально держав ся справедливих основ.

Думка, що кожде має однакове право користати з землі, стоїть в незатертій протирічності з природою землі, якої не можна побільшити, й її треба конче закинути, коли Україна хоче вступити на шлях поступу до найвищих ступнів людської культури.

Закінченне.

Не говорю про гірниче, водне й комунігаційне право. Також замотаної справи власности міських і промислових куснів ґрунту не полагодив би я в кількох словах.

На поставлені редакцією часописи „Вісник політики, літератури й життя“ пять питань можна-б ось як відповісти по сути річі. Збираю разом:

1. Загальна конфіскація землі без відшкодування означає порушення добре набутих прав, розриває запевнену звязь між працею і доходом і означає тому параліж господарських сил краю.

2. Скасування приватної земельної власности задержує сільсько-хліборобське господарство та його доходи на низькім рівні або скидає його на такий рівень, бо воно відбирає людям сильнішого пориву і можність напружити власні сили та вступає в протирічність з принципом усякого сільсько-господарського поступу: видобути з землі більший дохід наслідком щораз досконалішої індивідуалізації та приложнення до окремих місцевих умов оброблення ріллі й ростиного та звржнього життя. Сим вимогам відповідний був би тільки такий ґрунт, який лишав би вільний і запевнений простір індивідуальному розумови й енергії.

3. Коли науковий соціалізм (Карло Маркс) спираєть ся на розвиток у напрямі до великого господарства й поступового усупільнення промислової праці, задумана Ц. Радою соціалізація землі хоче створити устрій, який проголошенням однакового права всіх на кусник землі привязує масу населення до землі. Через се спиноє він поступ диференціяції господарських станів і підкошує промисловий розвиток краю. Соціалізація землі без соціалізації на всіх інших полях народного господарства й без однопільної команди, яка дозволяла-б зайві в рільництві робітничі сили доставити промисловій праці, се протирічна половичність, тому на довго не можна її перевести, під народно-господарським оглядом вона безцільна. Для повної соціалізації всіх продукційних засобів недостає на Україні очевидно всіх передумов.

4 і 5. З того виходить, що повторювання нового поділу земельної власности по робітничій нормі не можна погодити з вимогами поступового народного господарства. Щоб з другого боку вільна земельна власність не викликала великих суспільних нерівностей і напружень, нема чого побоювати ся, бо в сільсько-хліборобським господарстві в противенстві до промислового родинна господарка представляє безперечно найсильнішу продукційну форму. Доповнена спілковими уладженнями вона цілком доросла також до конкуренції великого сільсько-хліборобського господарства, наскільки лише подбаєть ся про добру народню освіту й технічне вихованне.

Великоти сільських земельних дібр в громадах, які треба новоуладити, не треба вимірювати відповідно до фактичної робочої сили поодиноких родин, але відповідно до вимог сільсько-господарської техніки. Орку міцними кінцями або волами мусить відбувати кожде самостійне господарство. Простір землі, який на се надаєть ся, залежить від земельних відносин, отже його треба ріжно вимірювати. По моїм досвідам на Україні, як у Німеччині, показали ся самостійними господарствами, себто такими, що працюють для торгу, го-

сподарства завбільшки більше-менше 7 десятин або гектарів яко найменшій доцільній великості. Побіч самостійних треба створити також малі господарства для ремісників і в данім разі в міру нагоди праці для сільських робітників.

Але в існуючих уже громадах з приватною власністю не можна буде завести якогось шаблону для переведення, тільки треба полишити вільній постанові власників довести до доцільної великості посідастей і парцель шляхом вільного обороту.

Проф. др. Макс Зерінс.

Московсько-українська мирова конференція.

(Продовженне)*.

Плян праці. На засіданню 14 червня з боку української делегації разом з С. Шелухиним були присутні: А. Слівінський, О. Ейхельман, Х. Барановський, полковник Мішковський, О. Шульгин, представник Морського Міністерства Білинський, експерт по статистиці Падалка й інші. З боку совітської делегації разом з Х. Раковським генерал Одінов, проф. Немировський, Мануїльський, Ірановський і інші.

Головою був Х. Раковський. Читано протокол з попереднього засідання. На підставі підписаного договору — сказав Раковський — ми тепер маємо приступити до розглянення мирового договору й передовеім до розглянення справи кордонів. Але може вигідніше буде з початку поговорити про плян праці в сих справах. Я думаю, що треба-б намітити комісії для тимчасового розглянення сих справ. Таких комісій ми намічаємо чотири: політичну, економічну, фінансово-розрахункову і юридичну.

На се сказав Шелухин: З сього приводу ми вже мали з вами тимчасові обговорення. Тепер лишаєть ся на пленарнім засіданні обміняти ся остаточними думками. Я вже передав вам програму намічених праць. Але ми в дечім инакше, як ви, організуємо комісії. За 264 років спільного життя України з Росією стільки спугало ся спільних інтересів, що передати їх на розгляд трьох-чотирьох комісій не можливо. Тому ми зорганізували сім комісій з підкомісіями. Ось ті комісії: 1) політична — для справ меж, населення, прав особистости та для відносин до правительств Української й Совітської Держав. 2) Фінансова — для грошевих справ. 3) Економічна — справи економічного характеру державного господарства, маєткового, довгів і т. ин. 4) Військово-морська — для справ військового маєтку й підрахунку майна за час спільного життя і війни. 5) Культурна комісія — для розділу культурного маєтку, утвореного спільними засобами, як українськими, так і російськими. Сюди-ж відносить ся і церковний маєток, маєток міністерств просвіти і т. д. Взагалі все, що торкаєть ся чисто культурних питань. 6) Комісія шляхів комунігації — справи залізничі, битих шляхів, водні і 7) редакційно-юридична для остаточного сформування договорів, щоб сі точки можна було внести в остаточний договір. Тому — додав Шелухин — бажано було-б, щоб і ваші комісії зорганізували ся подібним способом і працювали паралельно.

Раковський вказав, що він нічого не мав би проти такої організації. Але в совітській делегації дуже мало експертів — і він думає, щоб деякі комісії працювали вкупі. Член української делегації Барановський пояснив, що для культурної комісії необхідний окремий склад, бо напр. фінансисти не можуть вирішити справ про артистичні або археологічні цінности. По деякій виміні думок Шелухин і Раковський згодили ся вкінці, щоб деякі комісії працювали спільно.

На просьбу Раковського висловити ся в справі меж заявив Шелухин, що не від того треба починати роботу, а намітити з початку плян договору, щоб відповідно до того пляну вести роботу. Наша робота чисто політична й наш договір повинен торкати ся політичних елементів і всього, що відноситься до тих елементів. Поперше — се територія яко елемент державности, подруге — народ, а потім необхідно розібрати ся в справах про горожанство, підданство, про взаїмні відносини горожан. Дальше — публичні та приватно-правові й маєткові відносини, правове положення Українців в Росії і Москалів в Українській Державі. Після того необхідно обговорити справу тих органів, котрі звязуватимуть наші міжнародні відносини — дипломатичних і консульських представників. Тудиж треба віднести справу української колонізації на Сибірі, в самарській, саратівській і інших губерніях. Дальші розділи праці над мировим договором повинні охопити справи, що торкають ся розділу державного та приватно-громадського маєтку й ліквідації тих рахунків між обома державами. Се найскладніша справа — сказав Шелухин — і її обговорення займе багато часу. Дальше йдуть справи почти й телеграфу, шляхів і комунікації, торгівлі та промисловости, митові, тарифні, асекураційні, кооперативні, акційних товариств, фінансових відносин, санітарних установ, спадків, опік, вінчань, роземчих судів, амнестиї — як ліквідації всіх тих справ, котрі в разі незліквідовання можуть полишити по собі неприємні наслідки.

Раковський згодив ся, що коли повставатимуть нові справи, вони будуть приєднані до тих, які обговорюють ся вже в комісіях. Прийшло до спору в справі комунікації й обидва бесідники задержали ся на ній довший час. Раковський зазначив, що права українських колоністів вповні забезпечені. Шелухин думав, що сю справу прийде ся правдоподібно виділити в окрему точку, тому, що умови державного існування колоністів тепер не ті, що були давніше, а змінили ся. Коли Раковський зазначив, що те саме зайшло й на Україні, сказав Шелухин Нам очевидно було приємно почути, що ви дорожите нашими горожанами так дуже, що довго не рішали ся їх випустити від себе, але далеко краще дати нашим горожанам кращі умови життя і переїзду, а потім треба утворити спеціальні відносини. Дальше Шелухин згадав про утиски, які терплять українські переселенці на Поволжю. Раковський протестував проти тої іронії, яку він побачив в словах Шелухина. Не треба обвинувачувати цілий народ за відокремлені випадки й не треба за се звалювати відповідальности на сьогоднішнє совітське правительство, як не складаєть ся відповідальности на українську власть за такі окремі експедиції, як погроми.

Засідання перервано для наради совітської делегації. По відновленню засідання Раковський заявив: Розглянувши ваш плян робіт, ми його приймаємо, тільки в справі про колоністів просимо додати згадку і про російських колоністів на Україні. Шелухин заявив, що нічого не має проти того, бо й се мав він на думці.

Справа меж. На обговорення конференції поставлено найгострійшу справу: означення меж України й Московщини. Дискусія з сього приводу тягла ся кілька годин і мала не тільки оживлений, але часом і гострий характер. Обидві сторони висловили наперед свою принципіальну точку погляду на ті признаки, по яким повинні устанавляти ся межі.

Шелухин в широкій промові підкреслив, що основна позиція української делегації в справі меж будуєть ся на устанавленню для населення загально-людських принципів. Се складна справа і про неї можна поки-що обміняти ся думками. Принципи, піднесені бесідником, зводять ся ось до чого: перший принцип етнографічний, та життя народів і держав будуєть ся не по сім одним принципі, а тому треба взяти під увагу й інші принципи: економічний, географічний, політичний і технічний.

Раковський виступив також з широкою промовою. Він побачив у промові Шелухина чотири чинники для устанавлення меж: 1) етнографічний, 2) спільність правового життя, 3) економічний і 4) стратегічний. Та чому нема принципу про самоозначення народів? — питав бесідник. Спинив ся передовсім на стратегічній принципі і доказував його неприйнятність при устанавленню меж. Так само Раковський признав недержимими й решту чинників, настаючи, щоб приложено принцип самоозначення народів. При сім він вказав, що сей принцип положила Україна в основу III-го Універсалу. Раковський закликавав не визначувати меж вістрями штиків, а осноувати ся тільки на самоозначенню народів. Не треба вносити ніодного елементу, що міг би полишити роздрознення, щоб і контр-революціонери не могли пізнійше сказати, що Україна покориствувала ся своєю силою і відібрала те, що до неї не належало.

На се сказав Шелухин: Не вислухавши вас, я не міг зрозуміти, про яке самоозначення говорите ви? Про національне, культурне, економічне, політичне, релігійне? Чи ви в основу самоозначення кладете мову, котрою говорить населення? Вибачайте, такої основи в науці я не находив. Треба брати всю цілість, те, що називаєть ся антропологією в широкім зміслі. Що торкаєть ся вказівки на стратегічні основи, останні, розумієть ся, не для воєнного часу, а для щоденного життя. Між державами мусять бути межі. Вони не можуть висіти в повітрі. А такі межі є ріки, гори, долини. Демаркаційна лінія, яку ви проводите, місцями доходить туди, де живе 80% українського населення. В тім я бачу протирічність з висловленими вами принципами. Необходимо рахувати ся з минувшиною народу, бо без минушини не може бути будучини. Ви говорите, що треба запитати волю народу... Сього не можна все приложити з державної точки погляду... Запитайте Одесу, чи вона захоче бути з Україною? Вона претендує бути окремих містом. Ну, а запитайте український народ, чи захоче він віддати Чорне море?! Таким робом, чи можна пожертвувати інтереси 40-мільйонного населення задля невеличкої групи? Що торкаєть ся покликуння на третій Універсал, він писав ся тоді, коли була мова про федерацію, коли про Росію думали яко про федеративну цілість, а відтоді умови змінили ся, зокрема, коли на Україну прийшли ваші війська й тут показали себе завойовниками й руйніниками нашої волі. Ваші ідеальні й симпатичні бажання я прийняв би від усієї душі, але тепер війна, при чім воюєте ви з нами, а ми тільки обороняємо ся. Покажіть ваші бажання ділом і тоді про них можна говорити, як про щось реальне. А поки-що треба рахувати ся з тим, що є. І тому ми беремо передовсім етнографічний принцип з доданням принципів економічних, географічних і культурно-побутових, — з чого складаєть ся усе життя, бо договір ми писатимемо не для себе, а для наших народів.

Раковський знову обставив при принципі самоозначення, положенім в основу третього Універсалу. Нехай населення голосує. На се замітив Шелухин, що не про все можна питати за думку народу. Запитайте його: що не рушаєть ся — чи сонце довкола землі або земля довкола сонця? Що скаже у своїй темноті народ? Очевидно, що сонце обертаєть ся довкола землі. Бесідник пропонував передати справу до політичної комісії для обговорення в звязку з тими замітками, які тут пороблено. Раковський не згодив ся, поки не розв'яже ся справа про виявлення волі народів. При означенню меж треба взяти в основу волю народу. Шелухин запитав, в яких місцях се голосование має відбувати ся. Чи напр. у васильківським або золотоноським повітах? Нехай комісія розв'яже сю справу. А спірні справи розв'язуватимемо потім. Нехай комісія означить зпочатку етнографічні межі. Шелухин не відкидав виявлення волі народу, але не треба, щоб частина населення вирішала долю цілости усього населення. Коли десь утворять ся однакові умови, тоді можна відбутися

таке голосування і тоді може прийдець ся розв'язувати справу меж і по інших признаках.

Формули совітської й української делегацій. Мануїльський предложив прийняти таку формулу в справі обговорюваних питань: Російська мирова делегація годить ся передати справу установлення меж між Україною і Росією в політичну комісію при умові, щоб головною основою прийняти зорганізоване та свобідне голосування народів при збереженню етнографічного принципу як передпосилки.

Шелухин предложив перервати засідання, щоб українська делегація могла обговорити сю формулу. По відновленню засідання С. Шелухин предложив прийняти формулу української делегації, яка звучить: Українська й російська мирова делегація годять ся передати справу означення меж між Росією і Україною політичній комісії з тим, щоб в спірних випадках, коли не нарушаєть ся інтересів цілости в державних організамах, — яко провідну засаду прийняти зорганізоване та свобідне голосування населення по взаїмнім кожного разу на се порозумінню обох держав.

Дискусія з приводу формул. З приводу обох формул знову прийшло до гарячого спору, в яким взяли участь Шелухин, Раковський, Мануїльський і Шулґин яко голова української політичної комісії. Мануїльський говорив між иншим, щоб вирішити спірні справи шляхом голосування. На се сказав Шелухин: Вашим плєбіцитом ви бажаєте утворити неволю для дітей і вшуків нижішнього населення. По вашому виходить, що держава не є щось постійне, а перемінне й може змінити ся що 10 літ. Шулґин наставляв, щоб совітська делегація прийняла вкінєць формули української делегації. Одначе сторони не прийшли до порозуміння і ухвалили признати на понеділок найближше пленарне засідання для сих справ, а комісіям політичним і иншим запропоновано зараз того самого дня приступити до своїх праць.

На засіданні 22 червня вислухано й підписано протоколи в двох мовах — українській і московській, а потім розпочала ся дискусія в справі визначення меж між Україною і Московщиною.

Становище голови української делегації С. Шелухина. Перший виступив з довгою промовою С. Шелухин і сказав: На попереднім засіданні ми розійшли ся в тих питаннях, що відносять ся до визначення кордонів. Головним пунктом нашого розходження було те, що ми не признаємо в політичних питаннях, які торкають ся цілої держави, рішення якоїсь малої частини сієї держави. З другого боку ви не хотіли прийняти нашої поправки до вирішення питання приналежності якоїсь місцевости шляхом плєбіциту — „по згоді обох держав у кожнім окремім випадку“. Тепер обставини змінили ся на нашу користь. Я ще той раз довів, що не можна питати одної якоїсь частини, коли разом вирішуєть ся доля цілого народу. Коли якась село чи місто скаже: „не хочу належати до сієї чи тієї держави“, — то рішає за цілу державу, не питаючи, що скаже більшість, в якій се село чи місто томе.

Ви весь час у засіданнях комісії покликували ся на Універсал і, коли погодили ся, що юридичної сили він не має, все-таки сказали, що для вас він має моральну силу. Та я мушу сказати, що третій Універсал не має тепер жадної сили. В Універсалі сказано, що Україна разом з усією Росією буде дбати про створення федерації. Отже мало ся на думці утворити одну федеративну державу, в якій приналежність окремої частини не могла грати тої ролі, яку буде грати тепер, коли маємо діло з окремою самостійною державою. Тепер не може бути ніякої мови про федерування з Московщиною. Третій Універсал став історичним минулим і про нього тільки так і можна говорити. Коли ви берете що з сього Універсалу, треба його брати цілим, а не окремі частини. Слова Універсалу: „по згоді з зорганізованою волею народів“ значать згоду цілих держав, а не плєбіцит окремих частин і міст.

Далі ви покликували ся на мировий договір з Німеччиною й Австрією. Ми добре знаємо, що при мировім договорі кордони визначають ся на мапі, а в натурі кордони визначають ся комісіями й тут кордони ніколи не сходять ся з тими, які визначені на мапі. Бо комісії мусять дивити ся, щоб кордон не пройшов через хату, через церкву і т. ин. Так само сим комісіям приходить ся рахувати ся з етнографічним принципом і з бажаннями людности. Отже про сі принципи говорить ся для того, щоб з ними рахували ся комісії, а не для того, щоб ви питали Золотоношу чи київську губернію, чи хотять вони належати до України, чи до Московщини.

Той плєбіцит чи перепит — трудно сказати, що саме ви хочете — тепер дуже ускладнив ся тими обставинами, про які ми щодня одержуємо телеграми. Коли у нас на Україні не було жадних військових заколотів, коли тут спокійно працювали вибрані чотирьохприкметниковим виборним правом земства, коли волі народу ніхто не насилував, а вона виявляла ся вільно, ми одержали цілу гору заяв та постанов від земств, міст і окремих сел, в котрих нас прохали додержувати ся етнографічного принципу при розмежуванні й не вилучати їх за межі України. Сі приговори далеко виходили за ті межі, які ми вам тепер виставили. Але всі ті документи знищили большевики, коли були тут у Києві й нищили все українське...

Далі С. Шелухин відчитав телеграми з стародубського, мглинського, глухівського, суразького, карачівського й інших прифронтових повітів, у яких большевики силою примушують людність робити постанови про бажання прилучити ся до Московщини. У мглинськім повіті червоногвардійці з самострілами й бомбами обступают селянські сходи й примушують їх виносити потрібні постанови. Понасилані з Москви й инших міст большевицькі агітатори та всякі комісії перевозять „ажкету“ про державну приналежність людности, загрожують розстрілом тим, хто не дасть підпису за Московщину. Крім того вони ще велять сходам посылати про свої постанови телеграми „народнім комісарам“ у Москві й Раковському до Києва. Хто висловлюєть ся за Україну, тих садовлять у тюрми (мглинський повіт).

Ми бачимо, що людність у прифронтових місцевостях грабують і насилують — говорив далі Шелухин. Се спонукує й нас і вас скорше вирішити питання про межі, а ви своїми плєбіцитами хочете лише затягти справу. Про те, що тепер робить ся на кордоні: при переїзді людей з Московщини на Україну й назад я ось прочитаю вам три документи з великого числа тих, що у мене є.

Тут Шелухин оголосив телеграми від ограбованих на станції Корєнєво та в инших кордонних пунктах. Ті самі большевицькі комісії, які перепускають на кордоні подорожніх, грабують у них не тільки гроші, але й річи, одєжу, білизну та ділять ся ними. На відібрані у подорожніх гроші видають реверєс не на всю суму, а тільки на якусь частину, без зазначення в реверєсі місяця комісії, без печатки й без підпису. В инших місяцях престо по дорозі нападають на подорожніх озброєні червоногвардійці, грабують речі, а подорожніх б'ють. Сі телеграми посилають нам заможніші люде, у котрих ще є гроші на телеграму — додав Шелухин. А ще більше є таких, що не можуть посылати телеграм, бо у тих ледви виетарчає на хліб. Такі люде оповідають про насильства над ними большевицьких комісій аж тоді, як приїжджають до Києва. До мене самого приходили прості селяне, один навіть босий, і скаржили ся, що їх пограбовано на кордоні...

Уважаючи на згадамі обставини й умови, котрі утворено в прифронтових місцевостях, Шелухин від імені української делегації заявив, що жадних поданих звідти приговорів не признає й не буде признавати.

Промова Х. Раковського. Після С. Шелухина виступив з промовою голова московської делегації Раковський, який

матиками й несмілими перекладами на рідну мову вона починає ся; національним театром, музеями, власною пресою та науковими товариствами або академіями сей перший період здебільшого завершує ся.

Потім настає друга фаза: доба господарського самостійного утвердження новопробудженого народу.

У першій лінії очевидно лише в середині; найчастіше шляхом кооперативної самопомочі в головніших областях національно-економічного життя. Провідним гаслом тут здебільшого буває відомий чеський клич: „Svůj k svému“ (свій до свого або у свого). Се також час інтенсивної спільноти на полі господарського життя, а zarazом видимий доказ внутрішньо-суспільної диференціації в лоні молодого народу, де побіч власної інтелігенції, поява якої є характеристичним знаком вже першої фази, народжують ся власне робітництво, міщанство й дрібна буржуазія, словом: людський національно-аморфний організм перетворюєть ся поводиті в самостійну національну суспільність.

Культурно-національна й економічна фаза мають рішаче значіння для напруження та розмаху національно-відродного процесу народів, що пробуджують ся. Бо се основа, на ґрунті якої можливою є далі третя фаза в сїм процесі, себто політична, коли визвольно-відродні прямування пробудженого народу завершують ся самостійницьким ідеалом, домаганням вільного й необмеженого власного державно-політичного життя. Сей державно-політичний бік у національній питанню належить до найтяжших його моментів. Бо ніде національний феодальний не проявляєть ся гострійше ніж у боротьбі поміж старими державно пануючими народами й молодими недержавними та поневоденими саме зза державности. Бо природні домагання сих останніх загрожують звичайно державно-національному „станови посідання“ перших. Тому саме в політичній фазі доходить звичайно до палкого загострення та напруження національної ворожнечі, чого класичним зразком є сучасна Австрія.

Розвиток національного визвольного руху в сій останній фазі, як і той або инший його кінцевий вислід, залежить від багатьох різнородних чинників, отже: устрою та життєвої сили старої держави, до якої належить народ, що еманципуєть ся; географічного положення цього останнього й територіального його відношення до матерньої держави, головню під господарським оглядом; далі подекуди від числа даного народу та великості його власної країни, потім суспільної диференціації його національного організму тощо. У дальшій розділі сих нарисів, де буде спеціально мова про відношення поміж нацією й державою, ми докладно візьмемо під увагу важніші з сих вище означених чинників.

Розумієть ся, що схарактеризовані тут три розвиткові фази в національно-відродних рухах се лише орієнтаційна схема, яка в реальнім життє не здійснюєть ся ідеально й поодинокі моменти котрої не йдуть хронологічно один за другим по черзі, але здебільшого виступають перемішано, як се бачимо на прикладі галицьких Українців або бельгійських Фламандців.

Бо справжнє життє, як відомо, не признає рямок „сірих теорій“. Але для загальної орієнтації у новочасних національних рухах ся схема цілком надаєть ся.

Для її ілюстрації наведемо тут кілька зразків. Отже Відоруси переживають саме першу фазу. Для них вище згадане фламандське гасло про значіння рідної мови для самоозначення народу є поки-що справою національного буття. Ще примітивніший ступінь національного розвитку можна (після 1905/1906 рр.) добре простежити на пробудженню деяких східно-російських „інородців“ фіно-угорського або туранського походження (Чувашів, Мордвінів, Кіргізів)*. Литовці та Грузини пішли значно дальше й мають за собою чималу частину

культурно-національної фази. В часі війни вони були кинені на шлях інтенсивнішого політичного життя, себто в третю фазу, хоча в другій, то є економічній їм лишаєть ся ще чимало доробити. Лотиські й Естонці відбули вже не лише першу, але здебільшого й цілу другу фазу. Війна так само втягла їх у вир надзвичайного політичного розвитку. Але класично майже уявляєть ся під сям оглядом чеське та фінське відродженнє (особливо се останнє), в яких можна докладно простежити типові появи всіх трьох періодів національно-відродного руху. Тільки що у Чехів природний політичний розвиток гальмуєть ся застарілістю та негнучкістю державного організму, до якого вони належать, тимчасом коли Фінам саме вдало ся після розбиття царату сьогорічною революцією цілком визволити ся і під політичним оглядом та досягнути таким чином верхка національних прямувань, себто власної державної самостійности. Отже фінське відродженнє можна уважати свого роду шкільним зразком національно-відродного розвитку та визволення „неісторичних“ і поневодених народів у новій добі.

Після сього огляду основних чинників у національній відродженню поневодених народів — хіба досить умотивована на початку сеї праці заповіджена їм безперечна та немінуча перемога.

Можна сказати, що всі тенденції новочасного суспільного розвитку промовляють на їх користь та є пособниками в сїм величїм розцвітї новочасної культури. Словом, сам дух часу є їх союзником та прихильником. В сїм саме найпевніша запорака їх побідного поступу та здійснення заповітних їм прямувань і цілей. Незабаром відкинуть ся й державно-політичні перепони з їх шляху, як передтим впади закиди в культурній їх „нездатности“ або „меншwartности“. Нема сили, яка могла-б зупинити повне розвиненнє та завершеннє національного ренесансу—сеї чудової та чарівної квітки на вічнозеленім дереві вселюдського розвитку й поступу...*)

Ін. Бочковський.

*) Припущеннє деяких дослідників з національно-дарвіністичного табору, що поневолені й неісторичні народи будуть національно засимільовані державно-історичними та пануючими, наперед спростовують ся всіма вище зясованими тенденціями новочасного суспільного розвитку. „Асиміляція поневодених народів пануючим—зауважує з сього приводу цитований вже тут Брудкус—мала місце в попередніх віках, коли вона з початку захоплювала вищі класи, а потім під натиском останніх зміняла ся мова, віра, а поруч з тим і все культурне обличчє поневоленого народу. Але сей процес тягнув ся століттями; в наш же час, коли господарські умовини вимагають швидкого піднесення мас на вищий щабель культури в національних формах... В дійсности XIX ст. він був свідком не швидкої асиміляції народів, але швидкого розвитку нових національних культур“ (цит. праця, стор. 145, 142).

З сеї самої причини й запевнення Кавтського (в останній його праці „Die Befreiung der Nationen“ пор. §§ 8 й 9, особливо стор. 46, 47 і 50) в немінучості природної асиміляції народів у майбутній соціалістичній суспільности — дуже проблематичні. Вище зясоване становище щодо сього Жореса на нашу думку ліпше пояснює та передбачає хід національного розвитку в будучности. „Піднесеннє всього народу до національної культурної спільности, — як добре каже Бавер, — здобуте народами повного самоозначення, поступаюча диференціяція народів — се є соціалізм“. Але й колиб асиміляція була можливою, то з погляду суспільно-культурного поступу вона все-ж-таки сліше чи могла-б уважатися бажаною тому, що фактично спричинює звичайно певний культурний занепад та якусь свого роду душевну стерилізацію винародовленої маси, особливо в тім випадку, де сей процес денационалізації відбуваєть ся примусовим робом. Драгоманів сумно зауважив, що „коли національний характер розкладаєть ся під чужим несвобідним впливом, то втворюваний таким чином злішок присвоєє головню злі прикмети чужої нації та забуває саме добрі власні позначки“ (Істор. Польща та великорос. демократія, стор. 284). Сей деправуючий вплив примусової асиміляції найліпше можна бачити напр. на положенню деяких неадарських народів (особливо Українців і Словаків, далі на загальному занепадові декотрих російських „інородців“ (головню бесарабських Румунів); про культурну безнадійність кельтійської Бретанії, примусово „офранцуженої“, згадувало ся вже вище. Подекуди сей негативний вплив примусової асиміляції видно на культурній відсталості бельгійських Фламандців. Не є зовсім випадковим, що такі засимільовані „окраїни“ й „інородці“ бувають звичайно справжнім Ельдорадом протикультурної темряви у всіх можливих її проявах: отже масової безграмотности, політичного реакціонізму й чорносотенства, фанатичного клерикалізму й сильно поширеного алкоголізму, а поруч з тим іноді й більшої злочинности.

*) Пор. на се розд. XII п. з. „Інородці“ в моїй праці „Поневолені народи царської імперії“.

Вісти.

В Міністерстві закордонних справ. 21 червня в управ- ляючого Міністерством закордонних справ Д. Дорошенка був голова Литовської Державної Ради бувший член Державної Ради Ічас. В розмові зачіплено справу з заведенням дипло- матичних зносин між Україною і Литвою, а також і справу економічних відносин цих держав. Крім того у Д. Дорошенка були: голова центрального комітету Естляндії й Ліфляндії Амене, перський консул Вітенберг, делегати холмської семи- нарії, яка клопотала ся про перевод евакуованої під час війни семінарії назад на Холмщину. Керовничого міні- стерства закордонних справ відвідав підпоручник українського населення терської області Панченко й довго з ним розмов- лав. Прибули до Києва делегації українських кольтоністів Сійска, Саратова, Баку, Новгороду-Сіверського й деяких інших закордонних міст. Деякі з них відвідали Міністерство закордонних справ і були прийняті радниками міністерства, з котрими розмовляли про становище українських кольтоні- за кордоном. В найближчих днях делегації відвідають керо- вничого міністерством закордонних справ і інших членів Уряду.

Декларація донського війська. До Києва загощила місія донського війська, голова якої Свечін подав предсідателеви міністрів, ухвалючому міністерством закордонних справ, а також послам Німеччини й Австро-Угорщини „декларацію всевеликого донського війська“, яку підписав отаман донського війська ген. Краснов. Декларація заявляє: 1) До утворення в тій чи другій формі „єдиної“ Росії — донське військо творить самостійну демократичну республіку. 2) На основі договорів, зроблених ще отаманом Каледніним дня 21 жовтня 1917 р., донська республіка є частиною цілості Південно-східного Союзу, в склад якого входять козацькі організації: донська, кубанська, терська й астраханська, гірські народи північного Кавказу, ставропольська, чорноморська губернія і частина царцивського повіту саратовської губернії. 3) Щодо установлення точних меж і торговельних та й інших зносин між донським військом і Україною вислана до Києва місія з генералів Свечіна і Черячукіна уповажнена вести перего- воры. 4) Донське військо ні з ким не знаходить ся в стані війни, але обявивши неутралність, веде боротьбу з розбій- ничими бандами червоногвардійців, післаних радою народніх комісарів бороти ся з донською республікою. 5) Донське військо й надалше хоче жити з усіма народами в згоді на принципі взаємної пошани прав і законності та збереження спільних інтересів. 6) Донське військо пропонує усім держа- вам признати його права аж до утворення в тій чи другій формі „єдиної“ Росії на самостійне існування, а державам, заінтересованим в торговельних або інших зносинах, при- слати у військо, в його столицю Новочеркаськ, своїх упо- вноважених представників або консулів. 7) В свою чергу донське військо пішли в ті держави свої посольства для улаштування дружніх відносин.

Міністер закордонних справ Д. Дорошенко був 7 червня у німецького посла барона Мумма й мав з ним розмову про цілий ряд біжучих справ. Між иншим Дорошенко передав Муммови подяку від імени українських організацій за спів- чуття, яке знаходять з боку німецьких властей холмські Українці в межах німецької окупації в шкільній і націо- нально-культурній справі.

Розмова з білоруським послом. Сими днями до Києва з Білорусії прибув надзвичайний посол білоруського уряду Р. Скірмунт. В розмові з співробітниками київських україн- ських часописей Скірмунт заявив, що його командовано на Україну з метою ознайомити ся з новим політичним стано- вичем Білорусії щодо України. З сією метою Скірмунт має завітати до голови Ради міністрів Ф. Лизогуба, міністра харчових справ Ю. Соколовського й інших. 18 червня Скір- мунт був у управляючого міністерством закордонних справ

Д. Дорошенка й довго з ним балакав. В розмові між иншим зачіплено справи з товарообміном і з установленням границь між Україною і Білорусію, при чім виявило ся, що нема між обома державами спірних справ і таких, яких не можна б розв'язати. Ся розмова взагалі мала приязний характер.

На запитання співробітників про межі України й Біло- русії Скірмунт сказав, що мова в данім разі може йти про південні частини городенської й минської губерній, одна частина яких заселена Білорусами, а друга Поліщуками, котрі властиво не є ні Білоруси ні Українці. Се є історична границя, яка існувала на протязі 600 років і була залишена при адміністративнім поділі бувшої російської імперії. Для України сі повіти мають невелике значіння, а для Білорусії — першорядне. Сама ж територія Білорусії складаєть ся з губерній: городненської, минської, могилівської й частини витебської та виленської.

Щодо уряду — всі білоруські партії порозуміли ся на тому, що уряд повинен бути коаліційним і формування його Білоруська Рада доручила Скірмунтові. Законодатний орган — Білоруську Раду — вибрано в грудні минулого року, а тепер у склад її увійшли й помірковані елементи. Крім того в найближшій часі у склад мають увійти представники мен- шостей: Поляки й Москалі. Євреї там своїх представників уже мають.

Створення білоруської державности стоїть тепер у Біло- русії на першій пляні, так само одним з перших завдань буде послілка на Україну постійного білоруського диплома- тичного посольства. Відносини Білорусів з Німцями налагод- дили ся і можна сподівати ся, що незабаром Німці признають білоруську державу. Скірмунт признає можливою майбутню федерацію Білорусії з Україною і Литвою.

В Міністерстві освіти. В звязку з призначенням проф. І. Красуського (ректора харківського технольогічного інсти- туту) на посаду товариша міністра освіти відбули ся деякі зміни в адміністративнім складі Міністерства. Відділ середньої школи відокремлено від департаменту вищої школи в само- стійний департамент, на чолі якого стоїть директор катери- нославської комерційної школи Сінявський. В департаменті вищої школи намічають ся три відділи: 1) державних вищих шкіл, 2) державних приватних шкіл і 3) народніх універси- тетів та наукових товариств. На посади завідуючих такими відділами намічають ся І. Стещенко (був. міністер освіти), д. Мицюк (був. директор департаменту Міністерства земель- них справ і лектор київського українського університету) і Смелецький (археолог, лектор київського українського уні- верситету); деякі з лекторів київського українського універ- ситету намічають ся на посади діловодів.

Міністерство народньої освіти й містечтва. Рада міні- стрів ухвалила закон, по якому Міністерство просвіти називатиметь ся Міністерством народньої освіти й містечтва. При Міністерстві утворюєть ся головна управа справ націо- нальної культури й містечтва. Метою утворення головної управи є відповідний розвиток національно-культурної праці й широка поміч ростови чисто українського містечтва.

✓ **Холмська духовна колегія.** Міністерство віроісповідань затвердило холмську духовну колегію яко тимчасовий орган для керування церковними справами в зайнятих землях Української Держави. Колегія містить ся у Києві (Тургенів- ська 17/7) і складаєть ся з представників Холмщини, Підляшя, Полісся й Волині. Холмська духовна колегія повинна: піклу- вати ся про матеріальне забезпечення православного духо- венства, як того, що повертаєть ся до зайнятих земель, так і того, що перебуває ще на місцях тимчасового розселення, посилати в зайняті землі України священиків і дяків для виконування пастирських обовязків, постачати необхідні для служби Божої церковні річі і т. д.

Інтервенція Петлюри у предсідателя міністрів Лизогуба. Голова Всеукраїнського Союзу земств Петлюра відвідав голову міністрів Лизогуба з метою выяснення питань, що торкають

ся останніх подій у багатьох повітових земствах, питання про участь представників київського земства в праці комісії кн. Голіцина по переглядові земського статуту. Лизогуб прохав Петлюру подати йому записку з назначенням конкретних даних про незаконні вчинки української влади у відношенні до земських діячів. Подали Петлюрою факти з цього приводу Лизогуб передасть на розгляд Ради міністрів. В питанню участі представників земства в комісії перегляду земського статуту Петлюра зазначив, що серед земських діячів викликає здивування імпортування представниками земства комісії питань, що близько торкають ся всіх земських працівників. Лизогуб відповів, що до комісії кн. Голіцина запрошувалось осіб лише персонально, а не по принципові приналежності до громадянської чи політичної групи. Наприкінці Петлюра прохав Лизогуба не чинити перенесення скликанню на 16 червня зїзду членів Всеукраїнської Спільки земств. Лизогуб обіцяв зі свого боку перенесення не ставити скликанню зїзду. Також з боку Міністерства внутрішніх справ немає перенесення скликання в Харкові вестернярського зїзду.

Київський зїзд представників земств України. У Києві відбув ся зїзд представників земств на Україні. Явило ся 135 представників від 9 губерніяльних і 58 повітових земств. Головою зборів вибрано С. Петлюру, який виголосив реферат про фінансове становище земств і заходи коло його поліпшення. Він вказав на будучі завдання Українського Союзу земств. Держава тоді могутня, коли вона спирається на народ. Тому старанням Земського Союзу буде позайомити як найширші верстви народу з загальною державною будовою та її інтересами. Будуча доля Української Держави лежить в руках земських представників. Щоб дійти до сили, треба негайно переводити організацію місцевих самоуправ. Коли буде виконаний проєкт організації народної проєкти й інших галузей, через 2—3 роки побачимо Україну прикрашену школами, фабриками, лікарнями, інститутами і т. ин., а наш народ не буде стогнати та проклинати, але щиро віддасть ся творчій і визвольній роботі. З хвилиною заснування Земського Союзу впаде велика межа між кооперативами й земствами. Вони разом, обопільно допомагаючи собі, підуть до назначеної мети. Цілий ряд бесідників забрав голос. Перші збори скінчено вибором двох комісій: для складення статуту та правового становища земств.

Дня 21 червня відбули ся вибори до управи Всеукраїнського Союзу земств. Головою управи вибрано С. Петлюру, голову київської губернської земської управи. Членами управи вибрані: бувший міністер народної проєкти Прокопович, бувший губернський комісар Ол. Саліковський, бувший товариш міністра рільництва Мацівчич і представник чернігівського губернського земства Н. Савченко-Вільський. Кандидатами в члени управи вибрані: член київської губернської земської управи Д. Одріна й К. Сидоренко. Платню визначено: голові 15.000 карб. на рік, а членам управи по 12.000 карб., крім того всім по 3000 карб. дорожняного додатку.

На закритім засіданні обговорював ся меморіал зїзду для представлення гетьманови про положення земства на місцях. Вечірнє засідання присвячено справі зложення великої й малої економічної ради. Після вночі по кінцевій промові С. Петлюри зїзд закінчив ся. Реасумуючи висліди шостидневої праці зїзду, Петлюра просив вести інтенсивну та плідну працю на місцях в ім'я добра народу й державного будівництва молодой Української Держави. Закінчив Петлюра свою промову висловленням глибокого переконання, що стражданий народом ідеали державного будівництва на демократичних основилах приберуть реальну форму.

Тогож дня явила ся у предсідателя Ради міністрів Ф. Лизогуба делегація від всеукраїнського земського зїзду в складі представників чернігівського земства—Свічина, харківського проф. Фоміна й катеринославського Новака й подала йому докладну записку про фінансове положення земств. Лизогуб

пробіцав, що Правительство візьме під увагу всі висловлені в записці бажання і по можности їх виповнить.

Збори Комітету Союзу Української Державности скликували ся на 19 червня. На деннім порядку визначено між иншим переїсення останків гетьмана Ів. Мазепи до столиці та вшанування тих, що полягли у війні з Московщиною.

До справи з пам'ятником борцям за незалежність України. З приводу поданого департаментом плястичних мистецтв міністрів освіти реферату про потребу збудовання пам'ятника на одній з площ Києва борцям за незалежність України, що першими полягли в Києві, Вахмачі й під Крутами, міністер освіти запропонував голові департаменту проф. Павлуцькому виробити статут, по якому має бути зорганізована спеціальна комісія, що впровадитиме роботу по збудованню пам'ятника. Коли статут виробить ся і вибереть ся комісія, тоді міністер подасть сю справу на затвердження Ради міністрів. На утворення фонду департаментови плястичних мистецтв передав уже 500 карб. Гр. Коваленко (Гетьманець) яко 10% з продажі своєї брошури „До страшних днів у Києві“.

Український Союз. В українських партійних колах Одеси розроблено проєкт Українського Союзу, що об'єднуватиме всі українські партії, товариства й організації трьох південних губерній. Центральне бюро Союзу намічаєть ся в Одесі.

Парцеляція землі на Холмщині. З Люблина доносять до „Kurjer-a Lwowsk-ogo“: Кілька щадничо-позичкових товариств на Холмщині заводять новий рід операцій купна й продажі ґрунтів і лісів на вируб. До заведення цих операцій спонукала товариства та об'єктива, що в останніх часах почали повставати приватні парцеляційні спілки, закладані реєстральним способом для усіх парцеляційних чинностей. Такі спілки були досі заборонені на Холмщині. Згадані спілки не беруть під увагу будучих замірів земельної реформи й комасації. Щадничо-позичкові товариства організують парцеляційні операції на зразок і відповідно до засад польських парцеляційних спілок в Галичині й Познанщині та ведуть наразі парцеляцію для своїх членів.

Виконавця замаху на проф. М. Грушевського, бувшого російського офіцера Гриника (Короткова), застрелив німецький конвой, коли він, ведений на суд, хотів утікати.

Договір в справі харчових засобів. Австро-угорський і німецький посол підписали 17 червня разом з українським предсідателем міністрів договір про утворення української ради для харчових засобів, яка має упорядкувати для цілої області України одностайне збирання харчових засобів і паші й перейняти на себе забезпечення стоячих на Україні військ, міст і промислових осередків України, а також вивіз до країв осередних держав.

Велика пожежа в Києві. У Києві знову стало ся велике нещасте, жертвою якого стало до 10000 людей. Дня 14 червня коло 2 години дня на Подолі в будинку ч. 57 на Щековицькій вулиці стала ся пожежа. Почало горіти на горіщі будинку й на се не звернуто особливої уваги. Закликано пожежарні команди, але сильний вітер роздув вогонь, який швидко розійшов ся по всіх сусідніх помешканнях. Швидко вогонь перекинув ся на дров'яні склади, які містять ся на березі Дніпра. Всі зусилля пожежарних команд припинити пожежу не мали успіху, бо вітер все більше й більше розносив вогонь по всій околиці. Коли виявило ся, що припинити пожежу пожежарними засобами не можна, всі зусилля направлено на те, щоб знищити паркани й дерев'яні будівлі, які могли б допомогти розповсюдженню вогню. До 5 години вечора пожежа прийняла розміри дійсного стихійного нещастя. Вогонь все більше й більше захоплював будинки й інші будівлі і, колиб до 6 години вітер не стих, небезпека загрожувала б усьому Подолови. Але увечері вітер затих і тоді почастило припинити рух вогню. По відомостям штабу міліції згоріло 35 будинків, які по приблизному рахунку мали коло

ленко, котрий при кінці своєї промови, схарактеризувавши роль Кирило-Методіївського Брацтва, пам'яті якого присвячена гімназія в історії нашого відродження, закликав абітурієнтів у своїй дальшій діяльності свято берегти заповіді Брацтва. Від імени учнів відповідала Н. Іваніна. По скінченню офіційної частини акту національний хор під орудою проф. гімназії О. Приходька виконав музичні твори бувшого учителя цієї гімназії О. Стеценка. По акті запрошені гості взяли участь в комерсі, де вітали абітурієнтів директори І. Стещенко, першої і третьої української гімназії В. Дурдуковський і І. Власенко, представники громадянства й батьків. Вислухано листовне вітання від бувшого міністра освіти Прокоповича (Н. Р.).

Українські кінематографічні вистави на фонд пам'ятника борцям за волю України. У вівторок 18 червня в Художньому мініаторі на Галицькім майдані ч. 2 почалися вистави українського кінематографу; весь прибуток з цих вистав піде на фонд пам'ятника загиблим студентам та школярам під Бахмачем і Крутами. Перший раз кінематографічна бинда озвалася до глядачів українською мовою і нагадала їм минуле життя України. В програму сеансів увійшли між иншим такі картини: „Берестейська мирова конференція“, „Похорон жертв большевиків“, „Похорон юнаків, замордованих під Крутами“, „Шевченкове свято“, „Парад дивізії полонених“, „1-й випуск української гімназії“. З музичних номерів виконано: „Марш Дорошенка“, „Вічний революціонер“ М. Лисенка, „Гей, не дивуйте, добрії люде“, й инше.

Український та російський університети. Від дня 21 до 25 травня сього року відбувся другий делегатський з'їзд професорів і учителів вищих державних та приватних шкіл України, на який зібралося 70 представників тих шкіл. Міністерство освіти зазначив між иншим в своїй промові, що Міністерство чекає від з'їзду не тільки співчуття українській ідеї, але й співучасті в справі переведення її в життя. Промову міністра зустрів оплесками. Працю редакційної комісії з'їзду скінчено семи днями. З'їзд признає, що український наріччя є одною з галузей „руського“ народу й що українська культура не може не бути спорідненою з руською культурою і повинна навіть може складати частину тієї руської культури. Тому на думку з'їзду прийти зараз в поміч у справі збудовання української науки й українських наукових інституцій є обов'язком руських вищих шкіл на Україні (за 35, проти 8, стрималося 11). З'їзд ухвалив одноголосно необхідність змагання до збудовання окремої державної вищої школи нормального типу, але з тим науковим для учителів і загальноосвітнім для слухачів цензом, який являється тепер обов'язковим щодо руських вищих шкіл. Алеж здійснення українізації вищої школи — на думку з'їзду — не можна в жаднім разі провадити шляхом українізації існуючих вищих шкіл (стримався 1). З'їзд одноголосно ухвалив, що абсолютно не можна допускати сполучення українського народного університету з університетом св. Володимира. Більшістю всіх при однім, що стримався, з'їзд признав, що в кожнім університеті та в кожній близькій йому по суті вищій школі треба заложити катедри: а) історії України, б) української філології, в) історії західно-руського права й катедри инших наукових дисциплін, що сприятимуть справі ознайомлення з Україною. Але факультетам і університетській раді належить право вирішати питання про те, якою мовою повинні викладатися вище згадані дисципліни при тій умові, що треба забезпечити виклади російською мовою тих дисциплін українознавства, які ухвалить університет за обов'язкові (за 35, проти 2, стрималося 6). З'їзд признав нормальним явищем існування у вищій школі одночасно паралельних катедр — російської й української. На думку з'їзду заведення паралельних українських катедр по існуючих російських вищих школах можна рахувати тільки за тимчасові заходи (за 34, проти 1, стрималося 11), та й ще при відмові обов'язкового відкриття відповідних паралельних науково-поміч-

них інституцій (за 45, проти 2, стрималося 8). Так розуміє з'їзд співучасть в справі переведення в життя української ідеї по вищих школах України. Здається, не треба жадних пояснень щодо сього. Sapienti sat! (Для мудрого вистарчить!) — пише з приводу сього звітлення „Відродження“. Хто має голову — той зрозуміє. А засідання університетської комісії при Міністерстві освіти в справі сполучення київського українського університету з університетом св. Володимира відбуваються ще й досі. Чи тільки не доведуть вони нас до розбитого корита, коли одна сторона бажає до чогось договоритися, а друга вперто відмовляє на все: ні, не згоджуюся!

Український народний університет в Чернигові. Чернігівське губерньське земське зібрання по вислуханню реферату комісії по народній освіті про заснування народного університету в Чернигові ухвалило таку постанову: 1) висловитися, що потрібне та є фактична можливість заснування в Чернигові українського народного університету; 2) висловитися за те, щоб першому українському народньому університетові на Чернігівщині дано ім'я М. Коцюбинського; 3) прохати Міністерство освіти заснувати український народний університет імені М. Коцюбинського й надати сьому університетові права державно-публичної інституції; 4) пропонувати Міністерству народної освіти допомогу в справі заснування в Чернигові українського народного університету імені М. Коцюбинського: а) 25000 карбованців одноразово на улагодження університету, б) 25.000 щорічно на удержання народного університету, рахуючи ся з тим, що 25.000 карб. буде щорічно давати Міністерство, а 25.000 карб. міська дума.

Комісія в справі вищих шкіл і наукових інституцій. Згідно з пропозицією міністра освіти академик Вернадський зорганізував комісію для справ вищих шкіл і об'єднання діяльності наукових інституцій. В склад цієї комісії увійшли: проф. Сумцов, проф. Багалій, проф. Шапошніков, проф. В. І. Лучицький, проф. Де Метц, проф. Спекторський, представник від департаменту вищої школи, й прив.-доц. Личков (секретарь). Комісія ставить собі метою поперед розглянути всі питання, що торкаються об'єднання наукових інституцій, видання законів в справі існуючих вищих шкіл та збудовання нових. Між иншим в найближчій часі мають бути переслані до комісії складені департаментом вищої школи законопроекти: 1) щодо перетворення київського українського народного університету на державний університет від першого липня 1918 р. в складі чотирьох факультетів, 2) щодо заложення українського державного університету в Кам'янці Подільській в складі історично-філологічного факультету з теологічним відділом і природничого факультету з помологічним відділом від 1-го липня 1918 р.; 3) щодо утворення спеціальних стипендій в справі забезпечення українських університетів відповідними українськими науковими силами, 4) щодо відкриття чотирьох катедр по українознавству в одеськім і харківськім державних університетах і в ніжинськім історично-філологічному інституті від 1 липня 1918 р.; 5) щодо асигнування Міністерству освіти 3,000,000 карб. на вищі наукові українські інституції (на київський український університет 1,076,000 карб., на кам'янецький 770,000 карб., на українські стипендії 150,000 карб., на українські катедри 72,200 карб., на українські народні університети 800,000 карб., на тимчасову допомогу ріжним інституціям в справі поширення української культурної праці 124,780 карб., в тім числі на утримання відділу Пулковської обсерваторії в Миколаїві 61,000 карб. та на організаційні видатки по улагодженню кам'янецького університету 50,000 карб., решта — на зміцнення видавничих коштів ріжних наукових товариств); 6) щодо щорічної допомоги з державних коштів харківським вищим курсам товариства допомоги працюючим жінкам; 7) щодо щорічної допомоги з державних коштів київському Фребльському інституту й 8) щодо тимчасової допомоги київському Українському Науковому Товариству.

Відкритте курсів позашкільної освіти. У Києві відчинилися курси для інструкторів і діячів позашкільної освіти, улаштовані департаментом позашкільної освіти, завдяки енергійній праці М. Шугавського та М. Яроленка. Сі курси матимуть велику вагу для освіти нашого села; вони дадуть енергічних працівників позашкільної освіти для України. Їх значінне побільшується тим, що вони мають всеукраїнський обсяг — на курсах зібрались курсисти з усіх боків України; майже кожен повіт має на них по кількох своїх людей. Вагу курсів позашкільної освіти зрозуміли й народні управи, котрі на свої кошти попросили людей до Києва, щоб надалі мати власних інструкторів позашкільної освіти. Декотрі народні управи попросили цілі партії курсетів, як напр.: чернігівська 17 ч., бахмутська 6 ч. і т. п. Між иншим брацлавська народня управа прислала 3, всіх з вищою освітою. На курси відразу зараховано до 200 чоловік. З них 150 чоловік живе в інтернаті, спеціально улаштованим для цього департаментом позашкільної освіти. Щодо освітнього цензу курсетів — треба зазначити, що на курсах є деяке число слухачів з вищою освітою, є студенти й курсисти вищих шкіл, решта-ж з середньою освітою і освітою учителів початкових шкіл. На курсах уже почались лекції Русової, Перфецького, Кушніра, Стадника, Пряходька й Біляшевського; крім того згодились читати лекції Чкаленко, Веселовський, Садовський, Зінківський, Старшцька-Черняхівська, Степенко, Сірополко, Сушинський, Радніків, Квизима, Литвиненко, Прокопович, Тушкан, Яната й Партенко.

„Наше Минуле“. Товариство „Друкарь“ згуртувало коло себе громаду молодих українських учених і почало видавати двомісячник п. з. „Наше Минуле“. Кожна книжка об'їмає 10—15 аркушів друку, обкладинка роботи відомого малювальника Нарбути. На днях має вийти перша книжка. В журналі беруть участь: Зайцев як редактор, Модзалевський, Широцький, Прокопович, Голоскевич і ин.

Що дала Україна осереднім державам? „Neue Lemberger Zeitung“ приносить кілька цікавих дат про торговельний рух між осередніми державами й Україною: Загальний обмінний рух товарів вивозив до 2 червня с. р. 12,762 вагонів. Звідси відпадають на вивіз з України 7034 вагонів або 55%, загального руху й 5728 вагонів або 45% на ввіз. До Німеччини ввезено 2242 вагони або 32%, до Австро-Угорщини 4792 вагони або 68%, отже Австро-Угорщина одержала більш ніж подвійну кількість того, що взяла Німеччина. Але її чисельні відношення стануть инші, наколи звернемо увагу на рід вивезених продуктів. А саме до Німеччини привезено 1850 вагонів засобів поживи або 29% загального вивозу тих артикулів, а в Австро-Угорщину 4459 вагонів або 71%, тоді, коли з сирівців одержали Німці 392 вагони або 54%, а Австро-Угорщина лиш 333 вагони — 46%. З впроваджених в Німеччину 1850 вагонів поживи припадає на збіжжя 699 вагонів, а на инші харчі 1151 вагонів. До Австро-Угорщини привезено: 1352 вагонів збіжжя та 3107 вагонів инших харчів. Вивіз з України йшов трьома головними лініями: Львів, Бересте та Браїла. Головна точка перевозу веде через Львів. Ся лінія привезла 64.86%, через Бересте прийшло 19.48%, а через Браїлу 15.66% загального ввозу. Після родів і чисел вагонів упорядковано таку таблицю: Ввіз через Львів 1179 вагонів збіжжя, 3046 вагонів инших харчів і 338 вагонів сирівця, через Бересте 180 вагонів збіжжя, 894 инших харчів і 296 сирівця. Товари, ввезені через Львів, зосталися імовірно в австро-угорській монархії, лінії Бересте та Браїла обслуговували Німеччину. На Україну вислано вуголь і инші артикули, разом 5728 вагонів. Інтересні також числа з перевозу положених: від 28 марта с. р. перевезено 162.125 австро-угорських полонених, 15.198 німецьких і 161.311 Москалів.

З сим числом розсилаємо чеки ч. 107.090 і просимо вирівняти та відновити передплату.

Адміністрація.

Бібліографія.

Виданне „Вістника політики, літератури й життя“:

Мирон Кордуба. Територія і населення України. Відень, 1918. Формат „Вістника“. Стор. 24. Ц. 4 К.

Зміст. I. Етнографічна територія України. II. Населення на етнографічній території України. Статистика населення в етнографічних межах України. Коли перша частина відома нашим читачам з „Вістника“, друга (стор. 17—24), до якої перша є тільки похвальною вступом, зовсім нова.

Від адміністрації.

З огляду на велику дешевість цін наших видань з одного боку, а з другого на страшенне подорожнє видатків на друк, адміністрація і инше Видавництво привело до підвищення цін своїх дотеперішніх видань на 100%. При сьім підвищенні цін ми будемо в можливості тим покупцям, які братимуть від нас більші скількості книжок, давати значнійший опуст.

Купуйте дешеві й загально-доступні видання Союза визволення України:

	к. с.
1. В. Антонович. Хмельниччина в повісті Г. Сенкевича . . .	—80
2. М. Богданович. Білоруське відродження . . .	—80
3. Іп. Бочковський. Фінляндія та фінляндське питання . . .	240
4. Вяч. Будзинівський. Як Москва нищила Україну . . .	120
5. М. Возняк. Наша рідна мова. З 18 портретами . . .	—40
6. Памяти Івана Франка. Опис життя, діяльності й похорону. Зладив М. Возняк. З 12 малюнками . . .	2—
7. Вол. Гнатюк. Національне відродження австро-угорських Українців (1772—1880 рр.) . . .	160
8. Вол. Гнатюк. Українська народня словесність . . .	2—
9. Prof. M. Hruschewskyj. Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнім розвитку) . . .	1—
10. М. Грушевський. Якої автономії й федерації хоче Україна . . .	—80
11. В. Дорошенко. У відповідь напасникам . . .	1—
12. Вол. Дорошенко. Українство в Росії. Найновіші часи. З численними портретами . . .	240
13. Памятка книжка Союзу визволення України з 103 іл. . .	5—
14. О. Кириленко. Українці в Америці . . .	1—
15. G. Cleinow. Das Problem der Ukraine . . .	1—
16. В. Короленко. Як упала царська влада в Росії . . .	120
17. О. Кобець. В Тарасову ніч. З образками . . .	1—
18. О. Кобець. З великих днів. З образками . . .	1—
19. М. Кордуба. Північно-західна Україна. . .	4—
20. М. Кордуба. Територія і населення України . . .	4—
21. Др. І. Крип'якевич. Українське військо. З малюнками . . .	—80
22. Dr. E. Lewyckij, Galizien . . .	120
23. Др. Е. Левицький. Листи з Німеччини . . .	160
24. Др. М. Лозинський. Галичина в життю України . . .	120
25. М. Лозинський. Іван Франко. З портретом Ів. Франка . . .	2—
26. Др. М. Лозинський. Михайло Павлик . . .	—80
27. Др. Осип Назарук. Слідами Українських Січових Стрільців. З малюнками . . .	7—
28. Др. Іван Пулюй. Ukraina und ihre internationale politische Bedeutung . . .	160
29. St. Rudnyckij. Ukraina. Land und Volk. Бр. 20— в полотні . . .	24—
30. О. Скоропис-Іолаховський. Значінне самостійної України . . .	—40
31. Проф. С. Томашівський. Церковні бік української справи . . .	—60
32. М. Trotzkyj. Die ukrainische national-politische Bewegung . . .	1—
33. М. Троцький. Литовці . . .	—80
34. М. Троцький. Як прийшло в Росії до революції . . .	120
35. V. Shoma-Dovskij. Ukraina i Ukrajinci (по хорватськи) . . .	2—
36. Др. А. Цегельський. Русь-Україна і Московщина-Росія . . .	160
37. Др. Андрій Чайковський. Петро Кошаревич Сагайдачний . . .	—30
38. Чужинці про українську справу . . .	—80
39. Т. Шевченко. Кобзарь. 2-ий випуск . . .	2—
40. Проф. І. Шишманов. Родя України в болгарськім відродженню . . .	—40

Набувати можна отсі всі книжки в Адміністрації видань Союзу визволення України. Wien, VIII., Josefstadtstr. 79, II, St., T. 6. На задання висилають ся поштовою чек ч. 107.090.

Зміст: Розв'язанне Союзу визволення України. — Нота Українського Правительства в справі Бесарабії. — Нота в справі Холмщини. — Протест Холмського Виконавчого Комітету. — В справі західної межі України. — Проф. др. Макс Зерінг. Моя гадка про земельну справу на Україні.—Московсько-українська мирова конференція. — Іп. Бочковський. Національна справа. II. Головні чинники й основні фази національно-відродних рухів нового часу (кінць). — Вісти. — Бібліографія.

Відає і відповідає за редакцію Микола Троцький
— З друкарні Адольфа Гольцгаузена в Відні. —